

URTX

**A FIGURA DE
LLUÍS COMPANYS I LA CATALUNYA
DE PRINCIPIS DEL SEGLE XX**

Josep Maria Pons i Altés

LA FIGURA DE LLUÍS COMPANYS

I LA CATALUNYA DE PRINCIPIS DEL SEGLE XX¹

Josep Maria Pons i Altés

Professor Titular
d'Escola Universitària
de la Universitat
Jaume I de Castelló

Abstract

El objetivo del artículo es conocer mejor la imagen pública de Lluís Companys antes de la Guerra Civil, averiguar con qué ideas y referencias fue asociado, y como se manipuló interesadamente su figura por parte de la prensa catalana de la época. Remarcamos especialmente dos cuestiones que fueron constantes en su trayectoria política y que afectaron decisivamente en su proyección: la implicación en los movimientos obreros y campesinos, y la polémica sobre la sinceridad de su catalanismo. Por tanto, el trabajo trata de superar la imagen del “presidente mártir” y recuperar la del político comprometido y polémico, reflejo de una sociedad que sufría intensos conflictos.

The aim of the article is to cast more light onto the public image of Lluís Companys prior to the Civil War, establish which ideas and references he was associated with, and how his figure was deliberately manipulated by part of the Catalan press of the time. We place special emphasis on two questions that were constant features of his political trajectory and had a decisive effect on his projection: his involvement in the workers' and peasants' movements and the polemic about the sincerity of his Catalan nationalism. Thus, the study attempts to overcome the image of the “martyr president” and recover that of the committed and polemic politician, a reflection of a society that was undergoing intense conflicts.

Paraules clau

Lluís Companys, Catalunya segle XX, premsa, republicanisme, catalanisme, moviment obrer.

“Aquel agitador de multitudes, aquel revolucionario audaz, aquel hombre de acción que proclamó el 14 de abril la República catalana antes que la española, es casi ya un personaje simbólico. Dentro de poco Companys será, como lo fue Maciá, un puro símbolo. Reconozcamos que Cataluña tiene esta virtud imponderable: la de convertir a sus revolucionarios en puros símbolos, ya que no puede hacer de ellos perfectos estadistas. Lo uno vale lo otro”.²

¹ Vull agrair els comentaris i suggeriments que, al voltant d'aquesta recerca, m'han fet arribar Ramon Alquézar i Raúl Hernández Asensio; i l'ajut que en el seu moment vaig rebre del Departament de Presidència de la Generalitat de Catalunya. Les imatges reproduïdes en l'article provenen de l'*Institut de Cultura. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona*.

² Article de Manuel Chaves Nogales reproduït a Julio CAMBA, GAZIEL, Josep PLA i Manuel CHAVES NOGALES, *Cuatro historias de la República*, Destino, Barcelona, 2003, p. 483.

Introducció

El nom de Lluís Companys ens acostuma a evocar la imatge del “president màrtir” i de la República derrotada, la del president executat perquè representava la voluntat de tants milers de persones de construir una societat més lliure i més justa.³ Però cal recuperar també el Companys anterior, viu i compromès, valent en la seva trajectòria política però molt polèmic i crític.⁴ Com ha afirmat recentment Josep Fontana, “ens convé a tots plegats, per entendre millor no solament la seva biografia sinó la nostra història, rescatar la vida de Companys de l’ombra que damunt d’ella ha estès la seva mort”.⁵

Aquest article té la voluntat d’anar en aquesta línia, però en un sentit molt concret: mostrar quina era la imatge pública (en la premsa) de Lluís Companys abans de la Guerra Civil.⁶ El límit cronològic el situem l’any 1936, ja que aleshores la situació va canviar radicalment en un context de violència i de restricció de la llibertat de premsa.

Per tant, aquí no ens interessa esbrinar el comportament real de Lluís Companys, sinó de quina manera es percebia i es manipulava la seva figura en les notícies, articles d’opinió, acudits i caricatures de la premsa de l’època: particularment les imatges, situades en el seu context, tenen un gran valor com a font històrica i mostren la funció que exercien en la socialització política i com a portadores de determinats missatges ideològics.⁷

Tindrem en compte que els intensos conflictes socials i polítics experimentats en les primeres

dècades del segle XX es reflectien, lògicament, en les valoracions que s’expressaven sobre Lluís Companys: per a uns, un polític massa radical i demagog; per a d’altres, el símbol de les llibertats socials i nacionals. Com qualsevol polític destacat, injúries i elogis es repartien en funció de qui era l’emissor i dels interessos que tenia en cada moment.

Però hi ha un altre element fonamental: l’evolució personal de Lluís Companys i la transformació de la seva imatge al llarg dels anys. I les qüestions mencionades s’inserien en un context de consolidació de la “política de masses”, que exigia construir ideals mobilitzadors, tenir líders carismàtics i atacar els rivals amb arguments simples i intel·ligibles.⁸ Així, la premsa jugava un paper fonamental en la politització i la mobilització de la població, ja que va ser en el primer terç del segle XX quan es va consolidar el predomini de les formes de comunicació de masses.⁹

Aquest és el problema que ens plantejem, prou complex. Per raons d’espai, en l’article ens centrarem en dos factors que van marcar la trajectòria de Lluís Companys i van provocar diverses polèmiques: el seu compromís amb els moviments obrers i pagesos, i el seu catalanisme.

L’obrerisme de Lluís Companys

El començament de l’activitat política i de la presència pública de Lluís Companys va anar lligat amb l’acció en defensa de les organitzacions obreres, però el seu ascens també va estar relacionat amb la seva labor periodísti-

³ Sobre la mort de Lluís Companys, vegeu especialment Josep BENET, *El president Companys, afusellat*, Edicions 62, Barcelona, 2005. També Josep BENET, *La mort del president Companys*, Edicions 62, Barcelona, 1998; Josep Maria FIGUERES, *El consell de guerra a Lluís Companys. President de la Generalitat de Catalunya*, Proa, Barcelona, 1997; *Consell de guerra i condemna a mort de Lluís Companys, president de la Generalitat de Catalunya (octubre de 1940)*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1999; *Homenatge al President Lluís Companys amb motiu del seixantè aniversari del seu afusellament. Records d’uns temps difícils*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2000; i Joan LLARCH, *La tràgica mort de Companys*, Bruguera, Barcelona, 1979.

⁴ A part dels treballs mencionats en la nota anterior, altres treballs que mostren una imatge més completa de la vida de Lluís Companys, menys marcada pel seu tràgic final, són Jordi CASASSAS (coord.), *Lluís Companys i la seva època*, Pòrtic, Barcelona, 2002; Enric JARDÍ, *Lluís Companys. President de la Generalitat*, Consell Comarcal de l’Urgell, Lleida, 1991; Enric JARDÍ, *Companys i el 6 d’octubre*, Proa, Barcelona, 1997; Josep Maria LLADÓ, *Lluís Companys. Una vida heroica*, Consell Comarcal de l’Urgell, Lleida, 1991; Carles BONET REVÉS i Carlos ROJAS, *Lluís Companys*, Ediciones B, Barcelona, 2004; Josep M. FIGUERES, *Lluís Companys, diputat per Sabadell. Periodisme, política i conflicte social (1920-1925)*, Rúbrica Editorial, Barcelona, 2003; Heribert BARRERA et al., *Lluís Companys. Trajectòria d’un President*, L’Avenç, Barcelona, 1990; o Josep Maria POBLET, *Vida i mort de Lluís Companys*, Pòrtic, Barcelona, 1978.

⁵ Josep Fontana, “Josep Benet. Recerca històrica i fidelitat a un compromís”, *Papers del Museu d’Història de Catalunya*, núm. 15 (dins L’Avenç, núm. 309), gener de 2006, p. 23.

⁶ Podeu trobar més dades i informació sobre la qüestió en Josep Maria PONS I ALTÉS, *Lluís Companys, els orígens d’un símbol*, Consell Comarcal de l’Urgell, Lleida, 2005. Aquest article pretén sintetitzar i ampliar algunes de les aportacions del llibre.

⁷ Peter BURKE, *Visto y no visto. El uso de la imagen como documento histórico*, Crítica, Barcelona, 2001.

⁸ Vegeu Enric UCÉLAY DA CAL, *La Catalunya populista. Imatge, cultura i política en l’etapa republicana (1931-1939)*, Edicions de la Magrana, Barcelona, 1982.

⁹ Francesc ESPINET i Joan Manuel TRESSERRAS, *La gènesi de la societat de masses a Catalunya, 1888-1939*, Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra, 1999; i Josep Lluís GÓMEZ MOMPART, *La gènesi de la premsa de masses a Catalunya (1902-1923)*, Pòrtic, Barcelona, 1992.

ca en les dècades de 1910 i 1920.¹⁰ Des d'aleshores, sempre va ser conscient de la importància de la premsa en la seva projecció personal i va participar en moltes iniciatives.

Ben aviat Companys es va significar pel seu suport al moviment sindical: empresonament després de la Setmana Tràgica, qualificació com a "individu pel·ligros" en una fitxa governativa de 1910, actituds valentes durant els anys del pistolisme, etc. Va ser en aquella època quan Lluís Companys i Francesc Layret consolidaren una gran amistat. Però el novembre de 1920 Layret fou assassinat, i des d'aquell moment Companys va aprofitar totes les oportunitats possibles per homenajar la memòria del seu amic i per presentar-se com el continuador del seu compromís social:

"O amic meu! Si el misteri del més enllà fes possible que arribés fins a tu la fonda pena que sento! Però no ets mort, ben mort, perquè el teu nom ha quedat escrit en la plana de la glòria de Catalunya i perquè jo, i molts altres, molts altres, per a seguir a la vida ens deixem guiar pel rastre lluminós de les teves ensenyances i de les teves altes virtuts".¹¹

Que Lluís Companys apareixia com l'hereu de Layret fou obvi quan el substituï com a candidat a diputat a Corts pel districte de Sabadell i va vèncer en les eleccions. A Madrid va destacar per les denúncies contra la repressió que es patia a Barcelona, i el 1922 reclamà que es portés al Congrés el procés incoat per l'assassinat de Layret i responsabilitzà directament d'aquell crim a Miguel Arlegui (director general de seguretat de Barcelona sota les ordres del governador civil Martínez Anido):¹²

La Campana de Gràcia,

9 de desembre de 1922, p. 4.

Fins al final de la seva vida, Companys insistí en el mestratge que havia rebut de Layret que, de pas, també servia per a justificar la seva entrega a favor d'un projecte polític d'esquerres. Ja com a president de la Generalitat, afirmà:

"La figura de Layret [...] ve a ésser com una estampa revolucionària d'aquelles que reproduïxen un hom seguit de les masses en moviment. Layret va ésser sempre l'home que va davant. I així tractarem d'ésser-ho nosaltres, esperonats pel seu exemple i pel seu record".¹³

L'altre element que donà ressonància pública a la defensa de las classes populars per part de Companys fou el seu paper en la Unió de Rabassaires (fundada l'any 1922),¹⁴ i la defensa que en va fer mentre va ser diputat a Corts. Des de *La Terra*, revista portaveu de la Unió de Rabassaires i dirigida pel mateix Companys, es difonia la problemàtica dels agricultors catalans i a la vegada també la imatge de Companys com el seu gran defensor, amb la reproducció dels seus discursos al Congrés i en nombrosos mitings. Aquesta estratègia va ser decisiva per augmentar la seva popularitat i prestigi.

Una exemple significatiu el trobem el juny de 1924 quan, després que Companys va ser rehabilitat per les autoritats, el setmanari li dedicà tota la portada i el següent comentari:

"La fermesa i serenitat contra tots els embats de la vida és una de les més essencials qualitats de l'home que lluita. La prova ben patent que el nostre Director n'ha donat sempre i particularment en aquests

¹⁰ Josep M. FIGUERES, *Lluís Companys, diputat per Sabadell...* Vegeu també Josep Maria CADENA, "El periodista combatiu: *La Barricada i La Lucha*", a Heribert BARRERA et al., *Lluís Companys. Trajectòria...*, ps. 97-112.

¹¹ Article publicat a *L'Avenir* el 29 de novembre de 1921, i reproduït a Josep M. FIGUERES, *Lluís Companys, diputat...*, p. 73.

¹² Que el personatge caricaturitzat és Miguel Arlegui es comprova en comparar el dibuix amb la fotografia reproduïda a Enric UCCELAY DA CAL, *Francesc Macià. Una vida en imatges*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1984, p. 79. Agraeixo a Josep Grau que m'hagi informat d'aquesta referència.

¹³ *La Humanitat*, 3 de maig de 1934, p. 6.

¹⁴ Vegeu Jordi POMÉS, *La Unió de Rabassaires. Lluís Companys i el republicanisme, el cooperativisme i el sindicalisme pagès a la Catalunya dels anys vint*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2000; i Albert BALCELLS, *El problema agrari a Catalunya. La qüestió rabassaire (1890-1936)*, La Llar del Llibre, Barcelona, 1983.

*moments crítics, el fan digne doblement del nostre aprecí i de la distingida consideració dels ciutadans. Així procedeixen els homes”.*¹⁵

Els textos dedicats en aquell periòdic a Companys fins i tot podien fregar l'exageració i la mitificació:

*“Amb homes com en Companys, les belles causes que eren les utopies d'ahir i que són les realitats del moment actual, tenen forçosament que triomfar. Combatut pels cacics de tota mena i pels polítics que cerquen una posició en totes les situacions [...] representant en els moments actuals, una mena de Mesies per la gent que treballa la terra amb generositat i desinterès, a canvi de no ésser recompensada ni tan sols amb el pa indispensable [...]”.*¹⁶

En contrast, la implicació en les lluites obres i camperoles que tanta popularitat li donaven entre les classes populars també comportava crítiques. Durant la resta de la seva vida Companys seria acusat de demagog i populista, i en les caricatures apareixeria sovint al costat de vinyes, raïm o pagesos. El setmanari satíric *El Be Negre* (proper a Acció Catalana Republicana, liberal i nacionalista) utilitzà aquestes referències amb profusió, com observem tot seguit amb menció inclosa a *La Humanitat* (diari oficial d'Esquerra Republicana de Catalunya fundat per Companys):

¹⁵ *La Terra*, 21 de juny de 1924, p. 1.

¹⁶ *La Terra*, 12 de juliol de 1924, p. 3.

La Terra,
21 de juny de 1924, p. 1.

A pesar de les crítiques rebudes, Lluís Companys va insistir sempre en el seu compromís amb els problemes agraris de Catalunya. I ho demostrà el 1934 quan, ja sent president de la Generalitat, va impulsar l'aprovació de la Llei de Contractes de Conreu i provocà la reacció dels grups més conservadors del país (que consideraven que la llei era un atac als drets de propietat) i del Govern de la República (que interposà un recurs en el Tribunal de Garanties Constitucionals). En aquelles circumstàncies, el setmanari republicà *La Campana de Gràcia* expressà lleialtat al president:

La Campana de Gràcia,
22 de juny
de 1934, p. 1.

Almanac El Be Negre 1932, p. 47.

El coratge (que de vegades podia donar la impressió de inconsciència) i la defensa dels ideals de justícia i llibertat van marcar la figura de Companys, i aquestes característiques ja s'havien fet evidents l'abril de 1931 amb la proclamació de la República. Va ser Lluís Companys qui va prendre la iniciativa de proclamar-la des del balcó de l'Ajuntament de Barcelona, en un gest audaç que augmentà la seva popularitat encara que també va ser interpretat com un acte d'indisciplina envers Francesc Macià. En tot cas, la iniciativa va ser presentada per Lluís Companys i pels seus partidaris com un mèrit personal que calia recordar anualment i sempre que convingués per a recordar que s'havia guanyat un marge de confiança (en negociar l'Estatut a Madrid, en accedir a la Presidència de la Generalitat, etc.):

“El dimarts al migdia, jo, amb l'Aragay i mitja dotzena de companys entràvem a l'Ajuntament i requeríem l'alcalde a que ens lliurés la vara, posant tot seguit la bandera republicana i la catalana al balcó, amb el pasme dels transeünts, puix que encara a Espanya no havia esclatat el moviment.

*Francesc Macià, assabentat del que havíem fet, va venir tot seguit, i va donar magnitud nacional a un fet audaciós, potser precipitat, potser històric, oportú i decisiu. Francesc Macià donà el triomf a l'audàcia romàntica de la nostra gesta”.*¹⁷

*“Amb motiu del nomenament de Lluís Companys per a la presidència s'ha recordat que va proclamar, abans que ningú, la República a Barcelona. Això és una garantia que Catalunya pensa i entén seguir essent el baluard més ferm de la República a Espanya”.*¹⁸

Amb el pas del temps, sobretot quan accedí a càrrecs importants de responsabilitat, era cada vegada més important associar el personatge no solament amb l'atreviment sinó també amb la responsabilitat i les garanties d'ordre. Aquesta ambivalència entre la imatge d'obrerista sacrificat i de gestor de confiança implicava dificultats de cara a donar un perfil precís de la seva personalitat, i era interpretada per part d'alguns sectors com una amenaça constant. L'equilibri pel qual optà Lluís Companys en determinats moments el reflectí d'una forma brillant *El Be Negre*:

¹⁷ “Conferència de Lluís Companys al Foment de Reus”, *La Humanitat*, 22 de febrer de 1932, p. 1.

¹⁸ *L'Opinió*, 3 de gener de 1934, p. 7.

¹⁹ “Felicitació a Luis Companys”, *La Lucha*, 26 d'octubre de 1918, p. 1.

²⁰ Josep PLA, “Candidatures: un anàlisi”, *La Veu de Catalunya*, 10 d'abril de 1931, edició del vespre, p. 1.

Els fets d'octubre de 1934, dels quals en parlarem més endavant, acabarien desequilibrant la percepció de Lluís Companys i col·locaren en un lloc preeminent la seva faceta revolucionària i radical.

Les polèmiques sobre el catalanisme de Lluís Companys

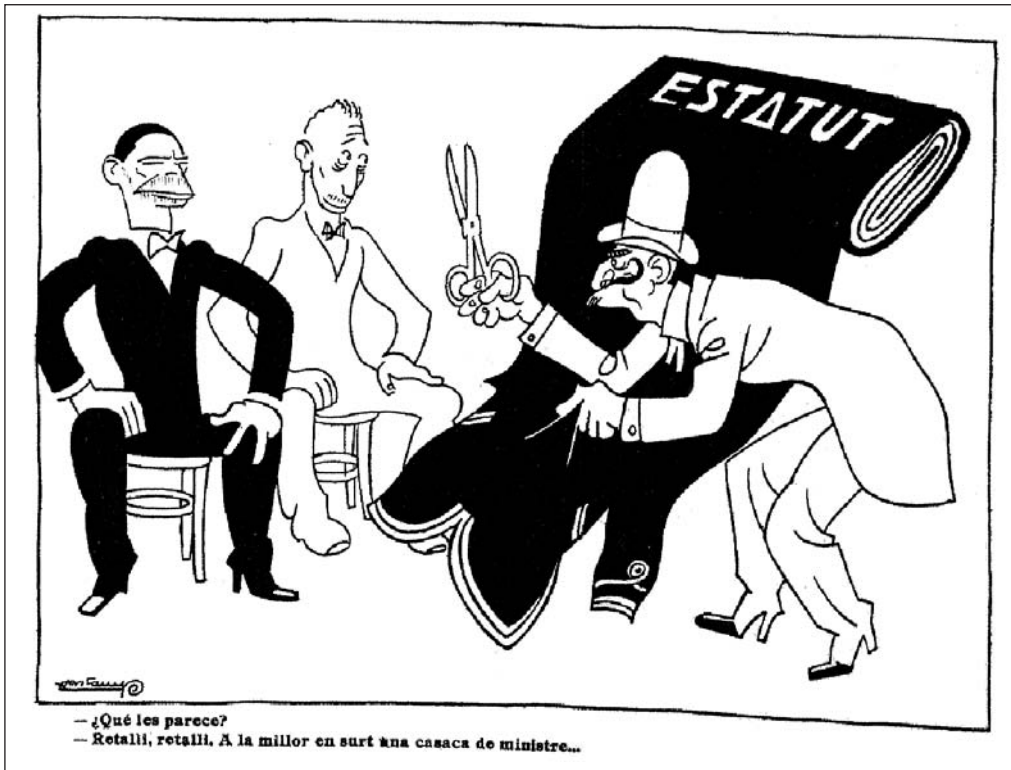
La qüestió del catalanisme més o menys sincer de Lluís Companys va perseguir-lo durant bona part de la seva vida. Els atacs sovint eren injustos i oblidaven actituds com la defensa de la llengua catalana que havia fet un jove Companys, l'any 1918, a l'Ajuntament de Barcelona.¹⁹

En canvi, la seva presència en candidatures de coalició amb el partit radical de Lerroux o la breu participació en el Partit Reformista de Melquiades Álvarez serien utilitzats posteriorment pels seus adversaris per desacreditar les seves conviccions catalanistes. Uns dies abans de les eleccions d'abril de 1931 Josep Pla va escriure:

*“La conferència d'Esquerres ha llançat una candidatura que agrupa sis o set matisos republicans i que va del separatisme sentimental de Macià i de Quimet Ventalló fins a l'espanyolisme temperat pel romanticisme anàrquic de Companys i Lluhí Vallescà”.*²⁰

Articles de Lluís Companys publicats en aquells mesos, en què remarcava molt més la preocupació per qüestions socials que el seu

catalanisme, devien afavorir la polèmica:

*“Que nadie hable en esta hora solemne de rencores ni de diferencias: España debe ser el centro de todo nuestro amor [...] Si tuviéramos la menor duda o sospecha de que Cataluña, en su constitución interna, no iba a garantizar los derechos individuales no seríamos catalanistas. Por encima de todo están los derechos del hombre [...] Porque el solo nombre de España despierta nuestra emoción. Además, España es hoy República [...] Sobre el ambiente limpio y claro de nuestro cielo, Cataluña ofrece al resto de España todo el amor de su corazón”.*²¹

Les crítiques contra Companys van augmentar durant el procés de negociació de l'Estatut de Catalunya a Madrid, quan diversos grups van queixar-se per les retallades que estava patint el text inicial. Posteriorment diversos periòdics van insistir en la imatge d'un Companys més preocupat pel que passava a Madrid (fins i tot per les ambicions de ser ministre) que pels interessos reals de Catalunya.

Cal recordar que ara no ens interessen la jus-

tícia o injustícia d'aquells comentaris, sinó les seves conseqüències sobre la imatge pública de Companys: en aquest cas, van augmentar les maledicències sobre el seu suposat poc convenciment catalanista. Les crítiques es van multiplicar quan va acceptar el càrrec de Ministre de Marina el juny de 1933, i es van relacionar amb una altra dels suposats trets de la personalitat de Companys que anaven repetint els seus contrincants: l'ambició, a la qual afegien una suposada escassa preparació per exercir càrrecs institucionals.²² Cal admetre que l'evidència que Companys no tenia ni coneixements ni experiència en aquella àrea de govern el va perjudicar, i les reaccions van anar des de comentaris irònics fins a la burla més exagerada. Per exemple, aquest article de “Gaziel” a *La Vanguardia* és il·lustratiu de l'opinió d'una part de la societat:

“Hay cosas profundamente cómicas, porque lo son en sí. Por ejemplo, esta simple noticia: “El Sr. Companys, ministro de Marina”.

Fijaos bien: el señor Companys no es risible, en lo más mínimo. La marina española, tampoco es materia humorística. Pero

²¹ Luis COMPANYS, “Apuntes”, *La Calle*, 17 d'agost de 1931, p. 5.

²² Maria Macià, filla de Francesc Macià, va afirmar l'any 1980 que el seu pare havia comentat en aquell moment: “No entenc que Companys vulgui fer de [ministre de] Marina, quan no en sap res, d'això! Val més ser porter de la Generalitat!” (Enric UCCELAY DA CAL, *La Catalunya populista...*, p. 185). En canvi, altres interpretacions creuen que l'anada a Madrid de Companys va ser una determinació de Francesc Macià per tal de rebaixar la seva influència dins el partit (vegeu per exemple Ramon ALQUÉZAR et al., *Esquerra Republicana de Catalunya, 70 anys d'història (1931-2001)*, Columna, Barcelona, 2001, p. 242).

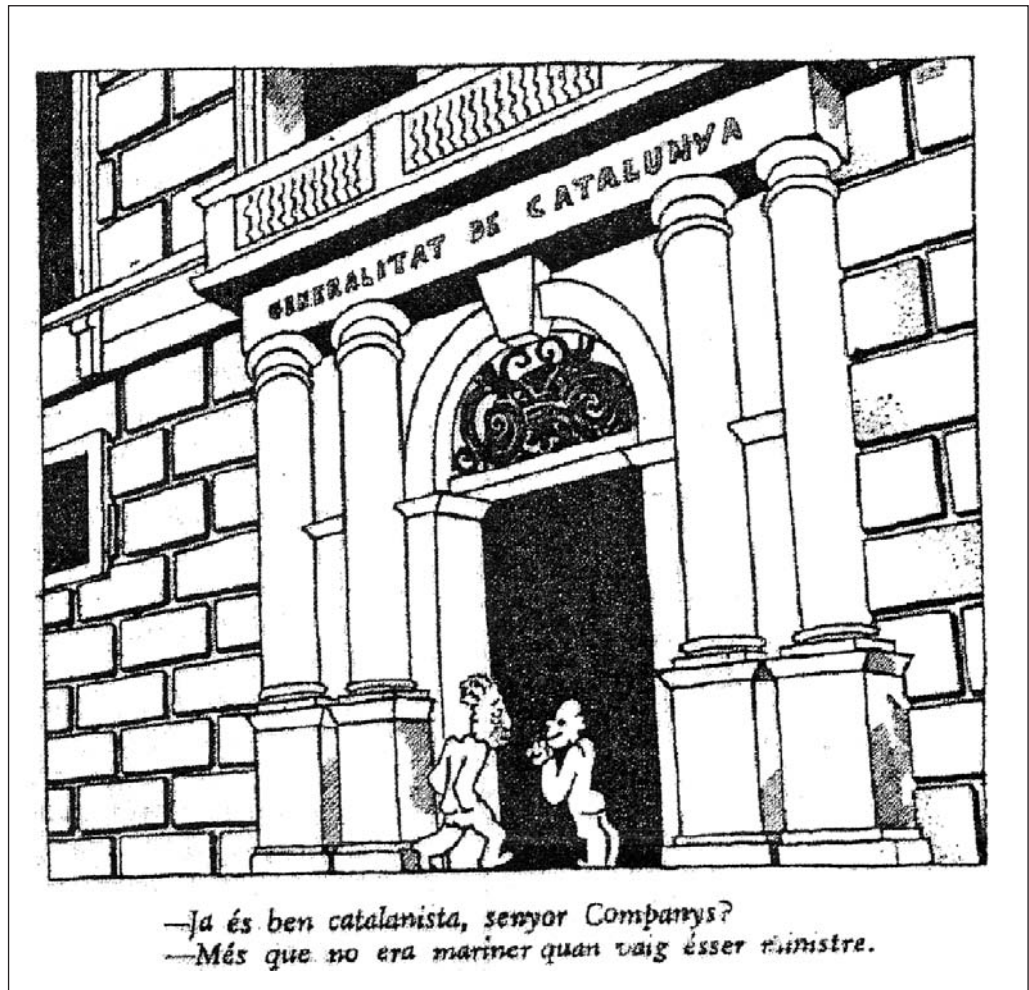

*juntad las dos cosas, escribid o leed esta frase tan corta: "El Sr. Companys, ministro de Marina", y al instante obtendréis lo que ha ocurrido en España entera (y muy especialmente en Cataluña) al conocerse la noticia: un ligero estupor, breve como un relámpago; y en seguida, una ingenua, una inmensa, una dilatada sonrisa".*²³

En aquells moments, al marge de major o me-

nor justícia d'algunes crítiques (i que s'aprofitessin alguns errors i imprudències del propi Companys), va sovintejar la demagògia i la manipulació del passat per tal de desacreditarlo, ja que alguns oblidaven conscientment tota una trajectòria en defensa de sindicalistes i algunes renúncies anteriors a càrrecs oficials.

La controvèrsia va augmentar quan Lluís Companys va ser designat president de Cata-

El Be Negro,
4 de gener de 1934, p.
1.

lunya el gener de 1934, amb diverses il·lustracions molt crítiques:

Els mesos següent la polèmica es va anar esvaint, davant d'una política portada a terme des del govern de Catalunya que va desmentir tots els temors suscitats. Potser aquest article publicat a L'Opinió situa la polèmica en una perspectiva més realista i adequada al context històric:

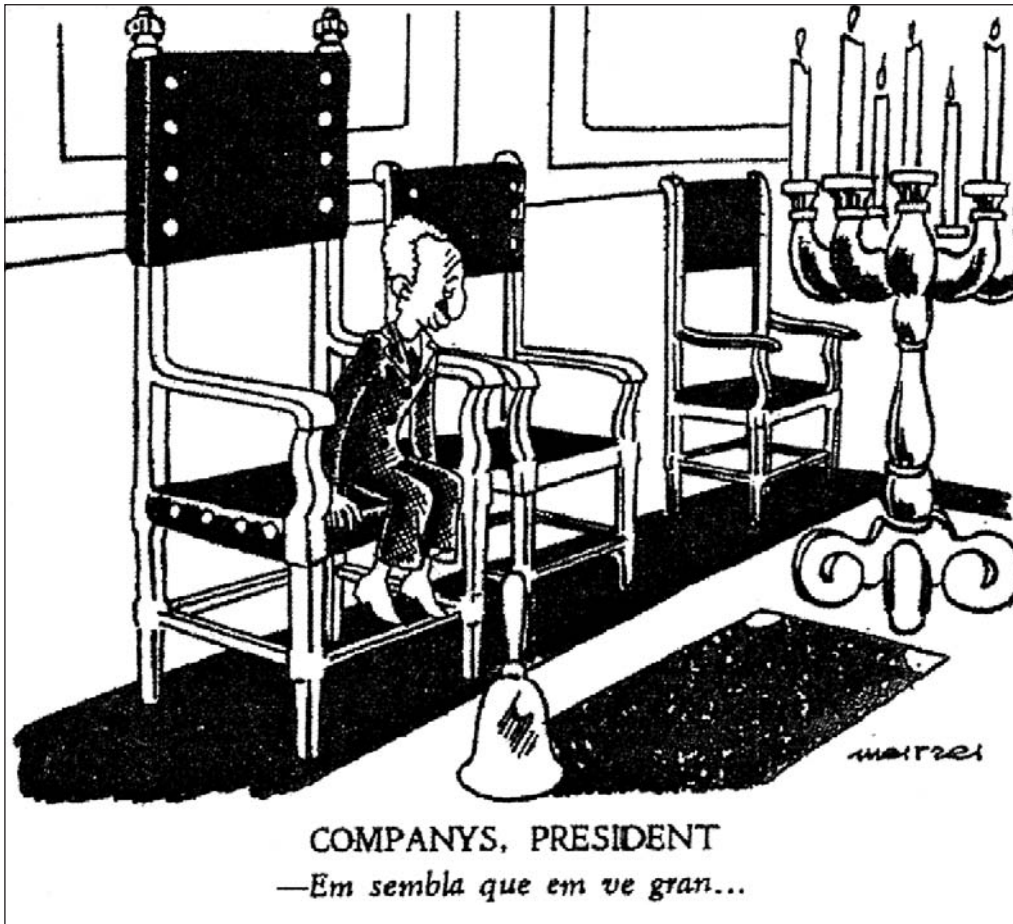
"Lluís Companys ha arribat a President de la Generalitat sense haver passat pel sedàs de la política catalanista. En la seva jo-

ventut no va sortir al carrer a cantar "Els Segadors" i a córrer davant la policia. Per això, algú s'ha atrevit a dir que Companys havia sabut aprofitar-se de les circumstàncies extraordinàriament favorables [...] La catalanitat de Lluís Companys està per damunt de tota suposició calumniosa. Tota la vida ha estat un català de conviccions profundes, per bé que el catalanisme de "Jocs Florals" no li hagi interessat mai [...] el catalanisme de Companys és ferm, és conscient i, sobretot, és humà, perquè per arribar-hi ha hagut de passar per molts graons,

²³ "Comentarios libres. ¿La crisis resuelta?", *La Vanguardia*, 16 de juny de 1933, p. 3.

²⁴ *L'Opinió*, 14 d'abril de 1934, p. 18.

ha hagut de conèixer moltes misèries i, sobretot, ha hagut de lluitar i de sofrir”²⁴
Hi havia un altre problema afegit per a Lluís Companys: la comparació amb el seu predecessor en el càrrec, Francesc Macià, amb un carisma i una popularitat inigualable per a qualsevol altre polític del moment.

Lluís Companys va intentar contrarestar aquesta circumstància inicial de la seva presidència i va insistir contínuament en què es considerava hereu de la trajectòria i del mestratge de Macià, però admetia que la comparació el perjudicava. Així, en el seu primer discurs al Parlament com a President de la Generalitat afirmà:

“Després de la històrica figura del President Macià, no hi ha ningú que pugui substituir-lo dignament. Sento en aquests moments un gran aclaparament i una sensació d’inferioritat i de petitesa. Però davant la vostra prova de confiança estic disposat a afrontar l’esdevenidor amb totes les seves responsabilitats [...] No podria dir res més sinó que sigui quin sigui l’esdevenidor que m’estigui reservat, estic

disposat a donar la meua vida per Catalunya, per la república i per la llibertat”²⁵
Malauradament, pocs anys més tard va complir la seva paraula de donar la vida si era necessari.

Però no totes les expectatives obertes amb la seva presidència havien estat negatives. Molts consideraven que s’obria la possibilitat de posar ordre dins el govern i dins d’Esquerra Republicana de Catalunya, després de les escissions patides anteriorment, i que Companys reforçaria el vessant social del govern per a resistir la política conservadora del govern central:

*“Les Esquerres s’han de concentrar per a oposar unes directives de govern esquerrà contra les ambicions dretistes. Catalunya pot ésser mur de contenció per a la riuada inconscient i tèrbola de Castella [...] Sense la figura popularíssima de Francesc Macià, el saltimbanquisme de l’Esquerra Republicana de Catalunya i la gana queixalera d’alguns dels homes esquerrans, l’Esquerra hauria arribat a l’absolut desprestigi”*²⁶

²⁵ *L’Opinió*, 2 de gener de 1934, p. 1; i *La Humanitat*, 2 de gener de 1934, p. 3.

²⁶ “Virada en rodó”, *L’Esquella de la Torratxa*, 5 de gener de 1934, p. 3.

La posterior victòria d'Esquerra Republicana a les eleccions municipals del gener de 1934 va enfortir el lideratge de Lluís Companys, i els fets d'octubre d'aquell mateix any gairebé van acabar amb el debat sobre els seu catalanisme: recordem que, en resposta a la formació d'un nou govern espanyol amb presència de la conservadora CEDA, el 6 d'octubre Lluís Companys (pressionat pels sectors més radicals i per la vaga general convocada a la resta de la República) va proclamar l'Estat Català de la República Federal Espanyola i impulsà una insurrecció. El fracàs de la revolta provocà l'empresonament del govern de la Generalitat i la suspensió de l'Estatut d'Autonomia.

Aleshores, la imatge de Companys va experimentar una evolució que el marcaria fins al final de la seva vida amb una nova ambivalència: l'home radical que havia conduït el país al desastre, o el màrtir que estava empresonat (i que després perdria la vida) per defensar la República. En el segon cas, Companys passava a ser un mite patriòtic.

Veiem exemples dels dos extrems. Per als més crítics, Companys havia quedat definitivament desacreditat com a governant:

"Falta de la videncia y de la previsión de un hombre de gobierno, no supo advertir que nada podía ganar Cataluña con un acto de violencia [...] Débil ante las sugerencias de quienes no eran sus amigos e imprevisor de los graves peligros que amenazaban a Cataluña, arrastró al más estéril y doloroso de los sacrificios. La responsabilidad moral que Companys ha contraído con Cataluña es enorme".²⁷

Per a d'altres, en canvi, sobretot durant la campanya de les eleccions generals de febrer de 1936, Lluís Companys havia passat a personificar Catalunya: aquesta referència va ser usada amb profusió, amb l'argument que votar el Front d'Esquerres significava l'alliberament dels empresonats i, en conseqüència, també la llibertat de Catalunya. Tots els periòdics d'esquerres publicaren grans fotos de Companys, qui també acaparava portades i cartells.

La victòria final de les candidatures d'esquerres i la tornada a Catalunya del Govern de la Generalitat, amb Lluís Companys al capdavant, va constituir un moment clau en la projecció

del president. La recuperació de l'autonomia i la lluita per la justícia social passaven forçosament per ell, al marge dels errors que hagués pogut cometre en el passat (que restaven oblidats per a les esquerres):

"A Catalunya només pot governar Companys. El poble l'estima. Ha patit molt i s'ho mereix. A més ja té una experiència adquirida que no el deixarà ésser feble contra les imposicions de sectors personalistes".²⁸

El debat que sempre l'havia perseguit sobre les seves conviccions catalanistes havia perdut tot el sentit. Pocs mesos després començaria la Guerra Civil, i aleshores la imatge i els referents simbòlics entorn de Lluís Companys canviarien substancialment d'una manera que han marcat el personatge fins a l'actualitat.

Conclusions

La imatge pública de Lluís Companys fins a la Guerra Civil, i els debats que sobre la seva personalitat sovintejaren en la premsa, reflecteixen els intensos conflictes que experimentà la Catalunya de principis del segle XX. En un context inestable, la figura de Companys és complexa i ambigua, la percepció que se'n té evoluciona amb el temps i mai no és única, i això està en la base de les diverses "memòries" que sobre ell han persistit fins a l'actualitat.

Aquesta complexitat del personatge és la conseqüència lògica de la pròpia diversitat de la societat catalana de l'època, i encara més a partir de 1931 amb la fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya: un partit d'esquerres i catalanista, amb vocació hegemònica però amb una estructura fràgil, que necessitava combinar diferents discursos i missatges ideològics.

En aquelles circumstàncies, la trajectòria i el "capital simbòlic" acumulat per Lluís Companys durant anys d'activisme el situaren en una posició destacada. El seu cas és un bon exemple de les necessitats de la política de masses a Catalunya, amb una combinació molt particular de nacionalisme i sentiments llibertaris, que es consolidà definitivament en els anys trenta.²⁹ Companys va ser des de molt aviat conscient de la transcendència dels mitjans de comunicació i va ser prou hàbil en

²⁷ *El Diluvio*, 22 de maig de 1935, p. 1.

²⁸ *L'Esquella de la Torratxa*, 21 de febrer de 1936, p. 118.

²⁹ Enric UCÉLAY-DA CAL, "El pueblo contra la clase: populismo legitimador, revoluciones y sustituciones políticas en Cataluña (1936-1939)", *Ayer*, núm. 50, Madrid, 2003, ps.143-197.

utilitzar-los per augmentar la seva projecció personal, a la vegada que també es beneficiava de la importància de les activitats de la Unió de Rabassaires.

Amb el temps, Companys va acabar apareixent com el gran hereu d'unes legitimitats anteriors (Layret i Macià) que molta gent, dins l'àmbit de les esquerres, no gosava ni discutir ni criticar, i que unien obrerisme i catalanisme. L'ús que Lluís Companys va fer d'aquestes referències indica que era ben conscient del seu impacte, malgrat que també podien ser percebudes com una dificultat: en la primera comparació amb personatges morts i mitificats, era probable que Companys sortís perdent.

Lluís Companys fou la persona que donà garanties a una àmplia base social del vessant d'esquerres i més obrerista d'Esquerra Republicana de Catalunya i, després dels fets d'octubre, la crítica d'un Companys "poc catalanista" va anar perdent rendibilitat política. Però la seva popularitat fou contrarestada per la malfiança i les censures que despertava el seu presumpte radicalisme en determinats grups conservadors, i també en certes persones que més tard el responsabilitzaren de la derrota en la Guerra Civil. Però això ja supera els límits d'aquest treball.

En tot cas, massa sovint s'ha construït una visió ideal de la relació de Companys amb la societat catalana de l'època. En realitat, sec-

tors importants es van oposar sistemàticament a Companys i a tot allò que representava. La reiterada implicació de Lluís Companys en els conflictes polítics i socials li havia creat enemics també dins de Catalunya, disposats a impedir com fos el seu projecte de país.

Tal com ha escrit Àngel Duarte, en relació amb la percepció actual sobre Lluís Companys: "Tanta canonización, aunque no sea vaticana, ¿permite pensar en toda su complejidad la figura de Companys y su tiempo? ¿Sería hoy en día entendible que Companys generara el rechazo de algunos catalanes de los años treinta, incluso de muchos catalanistas de izquierda, por su carácter atrabiliario o su irresponsabilidad en la toma de decisiones? En sentido contrario, ¿informa a la ciudadanía de la naturaleza de sus proyectos de emancipación social y política? Me temo que no".³⁰

Qualsevol judici sobre la imatge pública de Lluís Companys està influït per la seva execució l'any 1940, quan esdevingué definitivament un símbol de Catalunya. L'excessiva mitificació ha col·locat en primer pla les virtuts morals, i ha ocultat les acusacions que va rebre dels seus adversaris i el fet que, en definitiva, va ser una personalitat que sempre generà judicis ben contraposats. El pitjor és que això ens dificulta comprendre adequadament la societat catalana anterior a la Guerra Civil i les fortíssimes tensions que la caracteritzaven. Aquest article ha pretès, justament, fer una aportació en aquest sentit per tal d'entendre un moment històric amb unes dinàmiques pròpies que el franquisme va voler destruir per a sempre.

³⁰ Àngel DUARTE, "Revisionismo español", *La Vanguardia*, 5 de febrer de 2006, ps. 34-35.